

Onze post-corona relatie tot natuur

NATUUR

CULTUUR

GEZONDHEID

Elke crisis in ons moderne bestaan heeft een duidelijke menselijke component. De meesten zijn zelfs bijna alleen maar mens-gemaakt, denk aan de financiële crisis, de migratiecrisis, handelsoorlogen en conflicten. Maar het coronavirus vindt zijn oorsprong in de wildernis en overrompelde de moderne mens. Het virus alleen was echter niet de reden voor de pandemie. Grootschalige ecologische destructie door de mens droeg naar grote waarschijnlijkheid bij aan de snelle verspreiding en de dodelijkheid van het virus. Verandert deze crisis ons beeld van en onze verhouding tot de natuur?

Onze observaties

- Wetenschappers wijzen op de [grote waarschijnlijkheid](#) dat het virus zich via vleermuizen naar een wilde diersoort heeft verspreid en vervolgens naar de mens, dit zou kunnen betekenen dat het verbieden van de handel van deze wilde dieren als mogelijke maatregel wordt gezien, maar daarmee zijn niet de toekomstige risico's van virusuitbraken ingedamd. De handel in deze wilde dieren is enkel een schakel in de keten van oorzaken van de pandemie. Wetenschappers waarschuwen dat door het aantasten van ecosystemen en het verminderen van biodiversiteit steeds meer epidemieën kunnen verwacht worden. Daardoor gaan kwetsbare soorten sneller verloren en zullen anderen met een 'live fast, die young'-karakter (zoals [vleermuizen](#), die veel ziekteverwekkende virussen herbergen) een ongeremde groei doormaken en diens pathogenen eerder naar de mens verder verspreiden. Vooral [ontbossing](#) vergroot de kans op deze zogenaamde 'species jump'.
- [One Health](#) is een concept dat steeds meer door wetenschappers en beleidsmakers wordt gebruikt waarin er integraal naar de gezondheid van mensen, dieren en milieu wordt gekeken. In deze geïntegreerde systeembenadering is volksgezondheid dus niet losgekoppeld van de gezondheid van dieren en landschappen. In lijn daarmee is vorig jaar het [EAT-lancet rapport](#) verschenen waarin voor het eerst werd doorgerekend wat het optimale dieet is voor de gezondheid van de mens én voor het milieu. Minder dierlijk en meer plantaardig eten is daarin een duidelijke lijn.
- [Nederlandse wetenschappers](#) pleiten ervoor om na de coronacrisis niet terug te gaan naar 'business as usual', maar verdere ecologische gevolgen van economische groei tegen te gaan. Ze wijzen erop dat het huidige economische model ertoe leidt dat er volgens de WHO jaarlijks 4,2 miljoen mensen sterven aan luchtvervuiling, dat de gevolgen van klimaatverandering tussen 2030 en 2050 naar verwachting een extra 250.000 doden per jaar zullen veroorzaken en dat in geval van verdere aantasting van ecosystemen er een verhoogde kans is op nieuwe en krachtigere virusuitbraken.
- Er is bij lange na geen globale consensus over de oorzaak van de pandemie, al is het waarschijnlijk dat de oorsprong bij wilde dieren, het succes en de dodelijkheid van het virus eerder bij de mens ligt. Een geglobaliseerde en sterk verstedelijkte wereld hielp het virus om zich razendsnel te verspreiden en [luchtvervuiling](#) maakte het virus waarschijnlijk nog dodelijker. Terwijl deze oorzaken niet binnen de landsgrenzen van één land liggen en terwijl de crisis een internationale samenwerking behoeft, is de discussie over het virus sterk gepolitiseerd en wordt er geruzied tussen landen waar het virus zijn oorsprong heeft gevonden om schuldigen aan te wijzen.

Analyse

Crises in moderne samenlevingen zijn vaak van menselijke oorsprong, denk aan militaire conflicten, financiële crises, handelsoorlogen. De coronacrisis is daarentegen niet een puur menselijk noch een zuiver 'natuurlijk' fenomeen, net zoals hongersnoden of de klimaatcrisis dat ook niet zijn. De plotselinge en snelle opkomst van een nieuw, dodelijk virus in ons moderne, globaal verbonden leven was een risico dat de meesten mensen te weinig onderkenden. Het nieuwe virus heeft op de laatste plaats het besef aangewakkerd dat de mens een onderdeel is van een complexe wereld waarin menselijk en niet-menselijk leven met elkaar verbonden zijn. Daarnaast heeft het vooral vragen opgeroepen over hoe de mens zich tot zijn natuurlijke omgeving verhoudt. Aangezien het covid-19 virus een [zoönotisch virus](#) is, wat inhoudt dat het virus van dier op mens is overgedragen, roept dit vragen op over hoe wij ons verhouden tot ander niet-menselijk leven en breder hoe wij ons als mensen verhouden tot natuurlijke ecosystemen.

Al vanaf het begin van de uitbraak bracht het virus niet alleen de verschillen en rivaliteit tussen landen aan het licht, maar laat het vooral ook zien welk ideeën heersend zijn als het gaat om het denken over de mens en zijn verhouding tot de natuur. Net als dat de coronacrisis de discussie heeft geladen tussen politieke leiders, is de pandemie als munitie opgepakt om verscheidene ecologische standpunten te verdedigen, vaak ook om een schuldige aan te wijzen. Zo zou de pandemie een ['waarschuwing van moeder aarde'](#) zijn. In deze invullingen komt een voornamelijk Westers en modern denkbeeld over de natuur naar voren waarin wordt gedacht in termen van mens versus natuur, de morele tweedeling van natuur als harmonieuze en goede orde en mens als harmonie-verstorend en slecht. Niet het virus maar de mens zou een ziekte zijn, die moeder aarde verziekt, zoals de mens als kanker van de aarde wordt beschreven in het [tweede rapport van de Club van Rome](#). De Cartesiaanse verhouding tussen subject en object, tussen cultuur en natuur komen daarin duidelijk naar voren. Het geeft de mens een centrale rol in het leven op aarde, en daarmee ook de mogelijkheid om dit leven te beheersen. De coronacrisis geeft inzicht in de mankementen van deze schijn tegenstellingen. Ook voor de komst van de moderne mens bestond er geen harmonieuze natuurlijke orde, de aarde is

altijd een onherbergzaam oord geweest waar levende organismen onophoudelijk worden blootgesteld aan ziekten, parasieten, en natuurgeweld. Maar de moderne mens waande zich veelal los van de natuur en romantiseerde het leven in harmonie met de natuur.

Karan Barad's concept van intra-actie biedt een uitweg uit dit denken over de natuur dat juist nu tijdens de coronacrisis tekortkomt. Zij definieert intra-actie als de wederzijdse constitutie van verweven *agencies*. Daarmee zegt ze dat we de coronacrisis niet alleen moeten begrijpen in termen van een coronavirus, maar als een fenomeen dat tot stand komt tussen menselijke en niet-menselijke actoren en het virus zelf. Het is onwaarschijnlijk dat iedereen op aarde met het virus in zal aanraking komen, maar het is een gegeven dat iedereen met de coronacrisis zal moeten omgaan, daarmee wordt de verantwoordelijkheid verdeeld over de constitutieve entiteiten. Intra-actie bevraagt de kunstmatige grenzen die we in ons denken en handelen hanteren (subject-object, cultuur-natuur). In een ecologisch systeem is ieder deel via een ontelbare hoeveelheid relaties aan elkaar verbonden, en die relaties definiëren het leven, net als het sociale contact tussen mensen menselijk maakt. Barad's concept sluit ook aan bij de [Gaia-hypothese van James Lovelock](#), die zich ondanks zijn ecologische blik ook afzette tegen de milieubeweging omdat deze volgens hem steevast de werkelijkheid versimpelde en de mens als schuldige aanwees. Hij begreep de aarde als een superorganisme waar wij deel van uitmaken. Het denken over het virus vanuit een micro-perspectief wordt daarmee ook ondermijnd. Het virus en de verspreiding ervan kunnen even goed als onderdeel van een complex systeem gezien worden als de mens. Zowel het begrip van intra-actie als wel de Gaia-hypothese erkennen de mens als ingebakken onderdeel van een complex en dynamisch systeem waar de mens geen controle maar wel degelijk een verantwoordelijkheid in heeft. In die zin raakt dit soort denken aan het [meta-modernisme](#). Het maakt niet meer de subject-object tegenstelling van het modernisme nog vervalst het in het relativisme van post-modernisme. Het spoort aan de complexiteit van het leven op aarde te onderkennen en daar vervolgens verantwoordelijkheid in te nemen. De huidige pandemie noodzaakt de omarming van dit type denken.

Implicaties

- **Als we aan maatregelen denken heeft de quarantaine iets paradoxaals, al helpt het de mens te isoleren voor de besmetting van het virus, het is geen langdurig werkbaar oplossing omdat het juist deze relaties waarin ons leven bestaat ontkent. Om het risico van toekomstige grootschalige uitbraken in te dammen moeten er ook preventieve maatregelen genomen worden waarin recht gedaan wordt aan de complexiteit van systemen. Het betrekken van meerdere disciplines (niet enkel virologie) helpt om na te denken over deze maatregelen.**
- **Daarnaast zal [complexiteitsdenken](#) en holistische onderzoeksagenda's en innovaties rondom het thema 'one health' noodzakelijk worden in het denken over oplossingen voor deze crisis.**
- **Aangezien veel infectieziekten zich via het eten van dieren hebben verspreid, zoals Ebola en varkensgriep, zal de coronacrisis geassocieerd worden met de bio-industrie en momentum geven aan de transitie van dierlijke naar plantaardige proteïne. De ontbossing die gelinkt is aan het produceren van veevoer (zoals soja) zal ook meer en meer onder de loep genomen worden door deze crisis.**